

Ніна ТЕРЕЩЕНКО,

учитель української мови і літератури Седнівського ліцею Седнівської селищної ради Чернігівської області, педагогічне звання «Старший учитель».

Закінчила філологічний факультет Ніжинського педагогічного інституту імені Миколи Гоголя, а також факультет журналістики при Ніжинському університеті культури. Вірші почала писати ще в школі. В інституті відвідувала літературну студію. Поезії Ніни Миколаївни були надруковані на сторінках районної, обласної та всеукраїнської преси; її творчості присвячений спецвипуск науково-методичного збірника «Українська мова і література в школі» (№71, 2021 р.).

**МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ
ДО ВИВЧЕННЯ АВТОРСЬКИХ
ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ**

*Люблять Батьківщину не за те,
що вона велика, а за те, що вона своя.*
Луцій Анней Сенека

Любов до Батьківщини починається з любові до рідного краю, із розуміння величі своїх витоків. Уроки літератури рідного краю сприяють національному вихованню здобувачів освіти, покликані формувати у дітей любов до рідної землі.

Завдання вчителя-словесника полягає в тому, щоб навчити учнів бачити оте «своє» і в пейзажній ліриці, і в громадянській, і в філософській. Нехай ці поезії стануть поштовхом до розуміння краси рідного краю у будь-яку пору року, увечері чи вдень. Хотілося б, щоб діти навчилися через сприйняття поезії бачити, чути, співчувати і любити.

Ніна Терещенко

Ще не було ні злочину, ні страт,
І не сварились за межу сусіди,
Та вже про славу мріяв Герострат
І думав храм спалити Артеміди.
... Горіли стіни на очах у всіх,
І хтось молився вголос покайнно....
І тільки він не визнав власний гріх,
Бо заростала совість бур'янами.
Тоді був суд. Найперший із судів,
І вирок чесний: «Стратити й забути!»
Та гірш за все, що пусткою тоді
Душа зіяла, грішна, без спокути ...
Минуть роки, постане із руїн
Краса всесвітня – сьоме чудо світу.
І підросте у Герострата син,
Щоб знов заради слави все крушити.

У сутінки закуталось село,
Роями розлетілись перші тіні,
Мов поторочі пелехато-сині,
Лягли садку на зморене чоло.
Дрімає сад. Утомлено притих.
Зітхають сонно кострубаті віти:
Їм сниться сонце, теплий дощ у літі,
Розквітлі квіти, яблук перший штрих.

Спросоння обіззався журавель,
Набрав води і знову влігся спати.
Із рукава сипнула ніч на хати
Ясну, зіркову і густу постель.

Малює ніч розкішну акварель.
В гнізді лелечім місяць став на чати.
Нечутно сни снуються волохаті,
Такі солодкі, ніби карамель...
Малює ніч розкішну акварель...

Запитання і завдання.

1. Порівняйте поезію з класичною музикою. До творів яких відомих вам композиторів найбільш близькі ці віршовані рядки? Чому?

2. Які художні образи вам найбільше сподобалися? За допомогою яких художніх засобів їх створює авторка?

3. Що означають слова «акварель» і «пастель»?
4. Які художні засоби використано у творі?

Білим по білому вишиймо душі.
Хрестиком совісті, помислів дужих.
Нитками радості – крила для мрії,
Ясними зорями – світло надії.

Білим по білому витчемо долю,
Щедрістю звершень, любові і волі,
Пам'яттю серця – стежину хрещату,
Ту, незабутню, до рідної хати.

Білим туманом загоюймо рани –
Вірмо у краще, возроджуймо храми
Душ охололих. Плекаймо щоденно
Людяність в серці, любов незнищенну.

Запитання і завдання.

1. Прочитайте поезію. Чим вона вам запам'яталася?
2. До чого закликає авторка читачів?
3. Які образи запали в душу?
4. Зробіть ідейно-художній аналіз вірша.

«Вже вечір», – зітхає в кутку самота.
«Бувайте», – аж зойкнув одвірок старенький.
Заглядує в шибку туманну сльота,
Натрушує смутку бабусі у жменьку.

Ще вчора вигоцував в хаті онук,
Кота колисало дівчатко дрібненьке, -
Сьогодні ж все валиться бабці із рук,
І хата, як хмара, і щем у серденьку.

Розтрушує тишу дванадцять «ку-ку»,
Укотре за вечір нагадує: «Спати!»
Та сон утікає за тиху ріку
І думи лишає на чатах стояти.
Світанок присмачує вірою день:
Прощання вчорашнє – початок чекання.

Лиш тиждень – і сповниться хата пісень
В клечанні із щирості, світла, єднання.

Запитання і завдання.

1. Прочитайте уважно поезію. Створіть усний малюнок за поезією.
2. Яку проблему порушує авторка у творі?
3. Якими художніми засобами користується поетеса для розкриття ідеї свого вірша?
4. Назвіть ключові слова поезії.

Дрімає сад, закутавшись в сніги,
На шапках яблунь зріють перші зорі.
Мережить місяць сріблом навкруги
Вишиванок морозяних узори.
В м'які сувої згорнені стежки
Ховають слід останній листопаду,
В яким ясніють мрією думки
Про врожаї, про дощ, про зорепади.

Завмерли тіні, стали – ані руш!
Напевно, вчули, як шепоче вітер
Слова таємні в сивих кронах груш.
Як жаль, що нам їх не розчути літер.

Запитання і завдання.

1. Ознайомтеся з поезією. Визначте тему та головну думку вірша.
2. Назвіть образи поезії, які найбільше сподобалися.
3. Які художні засоби переважають у вірші?
4. Яке враження справив на вас вірш?

Життя не спиниш, ось уже і осінь
У коси трусить перші полини.
Снігами пахне перезріла просинь
Очей твоїх із весен, з давнини.

Дивлюся в них, немовби у свічадо,
І сходять ружі в серці вогняні.
«Мій ревний біль, моя солодка знадо», –
Слова летять із вуст у напівсні.
Як віск із свічки, дві сльозини впали –
Твоя й моя – то щасні дві роси.
– Як довго, милий, я тебе шукала!
– Спасибі, доле, що ми вдвох знайшлись.

Якщо коли я й захворію вами,
То вже невиліковно, назавжди.
Як небо, що навічно з голубами,
З дощами – трави, з квітами – меди.

А все-таки, як вами захворію?
Колись зухвала, вредна, навісна,
Я стану ніжна, тиха і мрійлива,
Хмільна й весела, мовби од вина.
Якщо колись... А поки я, мов злива,
Нескорена, не ваша, нічия,
Я не хворію вами. Чи ж щаслива?
Про це вам скажуть очі, а не я.

Запитання і завдання.

1. Прочитайте поезію. Які б назви ви їм дали?
2. Визначте тему та головну думку віршів.
3. Які художні засоби використовує автор?
4. Визначте розмір поезії та вид рими.
5. Що спільного помітили в обох творах?

В тугих сувоях дозріває сніг,
Як мальви, квітнуть щоки на морозі..
Люблю зимову пектораль доріг.
В мережах срібних, сонні верболози.

Лягає слід, як ноти, на стежки –
Десь хриплим блюзом обізветься вітер,
І в білі сукні прибрані бузки
Леліють мрії вже в тендітних вітах.
Люблю затишний спокій вечорів
У пахощах ванілі з чебрецями,
І блиск очей, і теплий шелест слів,
Таких жаданих, рідних, несказаних.

Завдання та запитання

1. Прочитайте вірш. Розкажіть про свої враження від прочитаного.
2. Яку роль, на вашу думку, відіграє віршовий розмір у розкритті теми поезії?
3. Намалюйте картину, що виникла у вашій уяві після прочитання цієї поезії.
4. Напишіть есе за рядками вірша «Лягає слід, як ноти, на стежки».
5. Чим для вас пахне зима?

Світанок сонні вікна цілував,
Чесав з вітрами вербам довгі коси,
Зі сну збудивши сніг в німих покосах,
Співучий голос стежки смакував.

Димами вже розквітли небеса.
В оздобі сонця, наче пишні пави,
Хмарки пливуть по небу величаві.
«Добридень, світе!» – шириться яса.

Розплющив очі тихий верболіз.
З-під вії брунатних Всесвіт оглядає.
Десь річка ще спросна в льодах зітхає:
На волю захотілось аж до сліз.
«Вже скоро», – підбадьорив верболіз.

Запитання і завдання.

1. Прочитайте вірш. Яке враження він викликає у вас?
2. Поясніть, як ви розумієте вираз: «Розплющив очі тихий верболіз»?
3. Про яку пору року йдеться в рядках вірша? Підтвердьте думку словами з твору.
4. Яким настроєм пройнятий вірш?
5. Зробіть ідейно-художній аналіз поезії.

Яким же довгим видавсь місяць лютий
З обпеченим осколками крилом,
Без крику журавлиного прелюдій,
Із мінними полями за селом.

Мій рідний край за веснами стужився
Із пролісками, співом джерела,
Від обстрілів, сирен, пожеж стомився,
Чекаючи на спокій, мій, тепло.

Та вірим щиро: день такий настане –
Погідне сонце заіскриться знов,
І висохне сльоза війни остання,
Бо запанує мир, весна, любов.

Запитання і завдання.

1. Прочитайте поезію. Визначте її тему та ідею.

2. Які морально-етичні цінності він проповідує?
3. Які художні засоби використано у вірші для кращого розкриття теми та ідеї?
4. Напишіть твір-роздум на тему «І висохне сльоза війни остання» за змістом вірша.

Елегійне

Протупцяло дитинство під вікном –
І покотилось ген між берегами.
Мов човником, горіховим листком
В обійми колискові впало мами.

Змахнула вже і молодість крилом,
Відвесняніла в буйності, відквітла.
Гірчинка смутку – першим полином.
Роки в шовкові коси – першим сріблом.

Зібрало й літо запашні плоди,
Труснуло груш у брилик житній серпню.
І в плетиві життя мого – слідів
Загадку залишило невичерпну.

Пливуть роки навзаводи з життям:
Учора літо, а сьогодні – осінь.
У краплях сонця золоте шиття
Й жовтезно-жовте листя у покосах.

Усе моє тут: радість і журба,
І дощ рясний, і ясен, і дорога,
Вітряк скрипучий і стара верба,
І наша віра в мир і перемогу.

Запитання і завдання

1. Прочитайте вірш «Елегійне». Розкажіть про свої враження від прочитаного.
2. Яку іншу назву ви дали б твору?
3. Який основний художній прийом покладено в основу вірша?
4. Схарактеризуйте образ ліричного героя.

І знову осінь... Вересень, мов сон,
Дитинно-теплий, від дощу лискучий.
Горнятко кави під хрипкий шансон,
Душа нарозхрист: день такий пахучий!

Дрімає вітер в пахощах ожин,
Бджола цілує перестиглий сонях,
Тече від хати прядиво стежин –
Ляга, мов пісня, на далеких гонах.
Крило лелече обійма блакить –
Далекий вирій зацемів сльозою.
Така коротка ця прощання мить
З гніздом високим, з вереснем, красою.

Запитання і завдання.

1. Прочитайте поезію. До якого виду лірики він належить?
2. Який художній засіб найчастіше використовує авторка у вірші?
3. Зробіть ідейно-художній аналіз вірша.

Задмухує осінній день вогні,
За обрій проводжає сонце спати,
Вже тіні перші, довгі, волохаті,
Пливуть по стежці, мовби у човні.

Сипнув зірки з ковша Великий Віз
На плечі верб, в руді чуби кленові,
У вічі ночі заглянув тернові,
«Люблю», – сказав – і покотився вниз.

З криниць глибоких місяць воду п'є.
Буркочуть щось натомлені дороги,
В тумани вбрівши запашні й вологі,
Дрімоту кличуть під крило своє.

Гойдає хата запахуці сни,
Де кіт-воркіт і гуси-гусенята.
Летять до зір кирпаті янголята,
Вкраїни-неньки доньки і сини.

Запитання і завдання.

1. Що найбільше вас вразило в поезії?
2. У яких рядках проголошено головну думку твору?
3. Прокоментуйте метафору «гойдає хата запахуці сни».
4. Яким настроєм пройнятий вірш?
5. Яку роль, на вашу думку, виконує віршований розмір поезії?
6. Назвіть художні образи твору. Які з них вам найбільше припали до душі?

Ще не було ні злочину, ні страт,
І не сварились за межу сусіди,
Та вже про славу мріяв Герострат
І думав храм спалити Артеміді.

... Горіли стіни на очах у всіх,
І хтось молився вголос покаянно...
І тільки він не визнав власний гріх,
Бо заростала совість бур'янами.

Тоді був суд. Найперший із судів,
І вирок чесний: «Стратити й забути!»
Та гірш за все, що пусткою тоді
Душа зіяла, грішна, без спокути...

Минуть роки, постане із руїн
Краса всесвітня – сьоме чудо світу.
І підросте у Герострата син,
Щоб знов заради слави все крушити.

Запитання і завдання.

1. Прочитайте поезію. Придумайте назву до неї.
2. У чому полягає філософічність твору?
3. Схарактеризуйте ліричного героя.
4. Напишіть есе за рядками «Та гірш за все, що пусткою тоді / Душа зіяла...»

Який красивий нині листопад!
В долоні жовтень ловить лист осінній,
Злотисто-теплий, як вогні лампад,
М'який і ніжний, ніби тихі тіні...
Який красивий нині листопад!

Яка бентежна музика дерев!
Із скрипок верб тендітні пальці вітру
Сонця збирають, як з живих джерел,
У серці пишуть вензелями літер:
«Яка бентежна музика дерев!»

Які пахучі влежані сади!
Терпкі й полинні, солодкаво-м'ятні.
Виброджують ще в яблуках меди.
Так затишно душі тут, так тут хатньо...
Які ж пахучі влежані сади!

Запитання і завдання

1. Прочитайте поезію. Розкажіть про свої враження від прочитаного.
2. Які художні засоби й прийоми сприяють розкриттю ідеї вірша?
3. Назвіть авторські неологізми, використані у творі. Як ви їх розумієте? Поясніть їх роль у поезії.
4. Які зорові та звукові образи помітили у тексті?

У правіки вросло осердя роду,
Зорею струменіє із століть.
Несхитна воля нашого народу,
Мов купина осонцена горить.
Летять роки у даль, немовби птиці,
І меле млин, неспинний млин буття.
Радіє хтось прирученій синиці,
Журавликом лиш снить мале дитя.

І хоч шахіди крила обпалили,
Гніздо струїли димом і вогнем,
Одвічна мрія манить, як манила,
Туди, де так просторо з журавлем.
Із правіків вдивляються століття,
Батьки з дідами, сиві матері,
І вірять щиро: щезнуть лихоліття
Освятить пісня мирні вечори.

Запитання і завдання.

1. Прочитайте вірш. Знайдіть рядки, у яких звучить головна думка твору.
2. За допомогою яких художніх засобів сформульована ідея твору?
3. Яким настроєм проникнутий вірш?
4. Визначте вид римування.

СпродАла осінь золотисті шати –
Червінців жменьку роздала вітрам.
Пряде тумани довгі й волохаті
Собі – на шалик, під подушку – снам.

Скуйовдить хмари – й сипоне дощами,
Знічев'я в шибку мокру зазирне.
Там пахнуть вікна теплими стежками,
Там жовто-жовто, й небо не квасне.
Сивіє осінь. День за мить посИвів –

Ураз розквітли сріблом спориші!
Стоять дерева стишено-красиві,
Зимову казку пестять у душі...

Запитання і завдання.

1. Прочитайте виразно вірш. Визначте тему та головну думку твору.
2. Намалюйте усну картину за прочитаним.
3. Поясніть значення виразу «небо не квасне».
4. За допомогою яких художніх засобів «оживає» осінь?

Лягають буднів ледь помітні тіні
У сховок серця, в зморшки на чолі.
Роки ж, мов птиці, в бистрині нестримній
Летять в політті й тануть уві млі.

А там, позаду, стежки в руті-м'яті,
Ті, що вели у дружбу, у любов,
У мрії чисті, звабливо-крилаті,
Що не пізнали зрад ще і обмов.

Все, що було, тепер десь там, позаду, –
Його назавжди в серці збережем.
А зараз? Я шукаю Ельдорадо,
В котрійсь з галактик, що так близько вже.

Набутись хочу світом із довіри
Серед людей красивих і простих.
Як не буває забагато віри,
Так правди – забагато в нас самих.

Запитання і завдання.

1. Прочитайте виразно вірш. Висловіть своє враження від нього.
2. Опишіть ліричного героя поезії.
3. Якими бачить ліричних герой своїх співвітчизників? А якими ви їх бачите?
4. Поясніть значення слова «Ельдорадо».
5. Зробіть ідейно-художній аналіз вірша.

У тишу входжу,
як в Едемський сад.
Навшпиньках йду,
щоб не сполохати тіні
Щасливих снів
барвистий листопад,
Свічад безмовних
тихе мерехтіння.

Нікого в домі...
Лише я і кіт....
Котисько мудрий
з добрими очима.
Він знає все
про мене і про світ,
Де ми почасти
тільки пілігрими.

Він знає все,
але чомусь мовчить.
Лоскоче вусом
сутінки і спокій –
І в серці пророста
потреба жити
Не просто якось,
а в меті високій.

Запитання і завдання.

1. Які почуття викликав у вас вірш?
2. Сформулюйте тему та головну думку твору?
3. Визначте розмір поезії, назвіть вид рими.
4. Придумайте назву віршу.
5. Які образи вам найбільше сподобалися? Чому?
6. Якими художніми засобами виразно поезію?